

Í hesi greinarøð, sum er í 10 pørtum, skriva vísindafólk á Fróðskaparsetri Føroya um evni, tey granska.

FRÓÐSKAPARSETUR
FØROYA

BÁRÐUR A. NICLASEN
Granskari á
Fróðskaparsetrinum

VITAN & VÍSINDI

PLÁSSTROT

FÆR ALING AT BJÓÐA ALDUNI AV

EIN STÓR **AVBJÓÐING** LIGGUR FYRI **FRAMMAN**, TÍ VIT YNSKJA **ALA** MEIRA ENN **VIT** GERA Í **LØTUNI**. HETTA ER **BERT** MØGULIGT, UM VIT **NÝTA** ØKIÐ **LONGUR** ÚTI, ELLA **HEILT** UTTANFYRI **FIRÐIRNAR**, HAR **ALINGIN** NÚ FER FRAM. SKAL HETTA **BERA** TIL, MÁ MEIRI **VITAN** FÁAST TIL **VEGA** UM ALDU- OG **STREYMVIÐURSKIFTINI** Í SLÍKUM **ØKJUM**. NØKUR NÝGGJ **KANNINGARÚRSLIT** AV **ALDUVIÐURSKIFTUNUM** ERU NÚ **TØK**

Samanbera vit Føroyar við størstu alit-jóðirnar, Chile og Noreg, eru nakrir avgerandi munir. Tað fyrsta er sjálvandi støddin av londunum og mongdin av framleiddum ali-laksi. Hesi londini eru harafturat landafrøðiliga vælsignað við nógvum stórum firðum, ið kunnu takast í nýtslu, um tey ynskja at ala meira. Vit ala harafturímóti longu á varðu økjum, ið eru til taks og mæta tí eini plásstrots-avbjóðing væl áðrenn okkara stóru kappingarneytar.

Aling á harðbalnum økjum

Skulu vit ala meira, uttan at endurtaka gamla mistakið, at pressa meira laks inn í somu øki, so er einki at gera uttan at leita eftir nýggjum hóskaði plássum. Longri úti er streymurin sterkari og aldan hægri. Hetta er partvís gott, tí nóttirnar fáa meiri reinan ilt-ríkan sjógv gjøgnum seg, og økini tola meiri fisk, tí botnurin reinsast skjótari. Hinvegin kann rákið verða ov hart fyri smærri fisk, og heilt onnur krøv eru eisini til útgerðina, tí kreftirnar í hægri aldunum eru nógv størri.

Fyri at kunna svara, hvussu nógv rák og alda kann vantast á ymisku økjum, eru granskingarverkætlanir settar í gongd á Fiskaaling. Úrslitini, ið verða víst her, eru frá einum samstarvi millum Fiskaaling og Fróðskaparsetur

Eitt gott dømi um hvussu alarar bjóða alduni av, er á Sørvágsfirði, har P/F Luna hevur ringar liggjandi uttarlaga á fjørðinum

Føroya um teldusimuleringar av alduviðurskiftunum á landgrunninum.

Alda frá DMI

Besti mátin at kenna alduviðurskiftini á einum ávísu øki, er við at máta alduna á staðnum – helst í nógv ár. Hetta gevur hagtøl yvir, hvussu høg aldan vanliga er, og metingar kunnu gerast um, hvussu høg aldan kann gerast. Er talan um eitt stórt øki har alduviðurskiftini broytast nógv frá stað til stað, sum eitt nú, tá talan er um allan føroyska landgrunnin, so ber

ikki til at máta seg fram til hagtølini fyri alt økið. Neyðugt er við eini teldu eftirgerð av veruleikanum, tvs. einum modeli, ið kann meta um alduna allastaðni í økinum, alt eftir hvussu veður og vindur hava háttað seg uttanum Føroyar. Í hesum sambandi vóru vind- og alduúrslit keypt frá DMI, ið søgdu hvussu teirra modellir mettu aldan og vindurin vóru uttanum Føroyar tíma fyri tíma í 44 ár aftur í tíðina. Eitt dømi um, hvussu føroyska økið sær út í DMI-modellunum er givið á reydlugu myndini høgurmeigin.

Myndin vísir greitt at modelið er ov grovt (kassarnir eru ov stórir) til at líkast veruligu viðurskiftunum á innaru leiðunum. Tørvur er tí á einum lokalum aldumodelið, ið hevur hægri uppløysn (endurgevur veruleikan við smærri kassum).

Aldumodell fyri Føroyar

Fyrsta krav fyri at kunna gera eitt føroykst modell, er at kenna dýpið so neyvt sum gjørligt. Grunda á eitt samstarv millum Fróðskaparsetrið, Havstovuna, Vaktar- og Bjargingar Tænastuna, Landsverk og Jarðfeingi er eitt slíkt talgilt dýpdarkort tøkt. Næsta kravið er at kenna aldu og vind viðurskiftini uttanum Føroyar, og sum nevnt so var henda vitan keypt frá DMI. Síðsta kravið slíkt modell seta, er at hava sera nógv rokniorku tøka. Um hetta skuldi bera til við teimum teldum ið vóru til taks, var neyðugt at gera trupulleikan nakað einfaldari. Størsta einfaldanin lá í at siga, at Føroyar altíð eru smáar í mun til støddina á lágtrýstunum um okkara leiðir. Hetta førði við sær, at allar aldu- og vind-støður kundu lýsast sum ein sameining av áleið 4.000 ymiskum einföldum aldumodell úrslitum.

Tað man vera væl kent millum føroyingar, at veðrið ikki altíð hætta sær,

MYND: MARTIN SIKOVSKY